

Az EU és a Nyugat-Balkán ma¹

Juhász József

ABSTRACT

Euro-atlantic integration processes played an important role in the consolidation of the Western Balkans after the war in the 1990s. Today however, when after the accession of Croatia the enlargement of the EU seems to be stalled both due to 'enlargement fatigue' and to the unpreparedness of Western Balkan countries, it seems that these countries can not hope for more in this decade than the results achieved so far. Therefore the main challenge of the EU's Western Balkan-policy is to get this message across: the lack of EU-accession (or, what is equal to that, its significant delay) could have far-reaching destabilization effects. Losing the prospect of ultimately joining the EU would, in fact, be a strategic turning point in the region for the worse. A new political class would emerge, with new, populist goals that conceal the lack of real alternatives - because those alternatives often praised by some and feared by others (such as the alliance with Russia) are not feasible in reality. Any such 'alternative' would only bring back the chaos, and the region would turn back towards the 'problematic Balkans' from the path towards a calm and developing 'EU-compatible South-eastern Europe'. If that were to happen, then the entire last decade would not be more than an episode from the well-known cycles of development and crisis in Balkanic history. That would clearly not be in the interest of the EU either.

Az euro-atlanti integrációs folyamatoknak igen fontos szerepük volt abban, hogy a háborús 1990-es éveket követően a Nyugat-Balkán jelentős mértékben konszolidálódott. Manapság azonban úgy tűnik (amikor Horvátország felvételével az uniós bővítési folyamat hosszabb időre leállni látszik részben az ún. „bővítési fáradtság”, részben a nyugat-balkáni államok felkészületlensége miatt), hogy az eddig elért eredményektől lényegesen többre ezek az országok ebben az évtizedben nem számíthatnak. Ezért az EU nyugat-balkáni politikájának kulcskérdése ma az, hogy tudatosítsuk, hogy az uniós csatlakozás esetleges elmaradásának (vagy ami ezzel szinte azonos hatású, tartós késleltetésének) rendkívül destabilizáló következményei lennének a térségben.

Az Európai Unió 1999 óta igen aktív részese a Nyugat-Balkánnal kapcsolatos nemzetközi politikai és gazdasági tevékenységnek. Addig az EU csak epizodistának számított a Nyugat-Balkán körüli nemzetközi porondon, részben a saját belső problémái miatt (Közösségből Unióvá alakulás, keleti bővítés), részben elődje, az Európai Közösség 1991-1992-es válságkezelési kísérleteinek kudarcja miatt (amely kudarc egyébként megmutatta, hogy az egyesülő Európának valóban szüksége van a közös kül- és biztonságpolitikára). A Jugoszlávia felbomlását kísérő háborúk (1991-1999) és Albánia összeomlása (1997) az Egyesült Államokat és a NATO-t tolta előtérbe, és az Unió csak a háborús periódus lezárultával válhatott főszereplővé, amikor a konfliktus jellege megváltozott (a fegyveres harcok helyett a szélesebb értelemben vett politikai és

¹ A tanulmány az Európai Parlament MSZP-képviselőcsoportja által rendezett „Az EU viszonya a Nyugat-Balkánhoz és Kelet-Európához” című konferencián (Brüsszel, 2013. december 5.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

gazdasági újjáépítés került előtérbe), valamint amikor az USA és a NATO figyelmének középpontjába a terrorizmus elleni küzdelem került.

Azóta viszont az EU igen sokat tett a térség konszolidációjáért (Stabilizációs és Társulási Folyamat, CARDS- és IPA-programok)² és igen sokat elért, amint azt a tudmani Horvátország EU-kompatibilis állammá történő átalakulása, illetve Szerbia (még nem befejezett és visszafordíthatatlan, de valóban nagymértékű) politikai reszocializációja mutatja. Elsősorban az EU biztosította a pozitív folyamatok gazdasági alapját, és azt a politikai jövőképet, az egyesülő Európába való beolvadás perspektíváját, amely közös célt adhatott a térség nem sokkal korábban még egymással háborúzó államainak, illetve amely minden ország számára kellő inspiráló erővel bírhatott a szükséges reformok megindításához.

	Társulás			Tagság		
	Tárgyalások kezdete	Egyezmény aláírása	Egyezmény teljes életbe lépése	Tagjelöltség elnyerése	Csatlakozási tárgyalások kezdete	Az ország uniós felvétele
Albánia	2003	2006	2009			
Bosznia-Hercegovina	2005	2008				
Horvátország	2000	2001	2005	2004	2005	2013
Koszovó	2013					
Macedónia	2000	2001	2004	2005		
Montenegró	2005	2007	2010	2011	2012	
Szerbia	2005	2008	2013	2012	2014	

1. táblázat: Az EU és a nyugat-balkáni államok kapcsolatainak dinamikája

² Az EU által kezdeményezett 1999. júniusi kölni nemzetközi konferencián létrehozták a Délkelet-Európai Stabilitási Paktumot, amely 2008 februárjáig (amikor a helyét átvette a térség államainak kooperációját önállóan szervező Regionális Együttműködési Tanács, RCC) a nemzetközi közösség és a térségbeli államok átfogó ernyőszervezeteként koordinálta a régió konszolidációját és euro-atlanti felzárkóztatását (www.stabilitypact.org). Ennek keretében indította el az EU a Stabilitási és Társulási Folyamatot (SAP), amely a nyugat-balkáni államok uniós integrálását célozta, eleinte a társult jogviszonyt, majd az Európai Tanács 2003. júniusi thesszalóni csúcsértekezletétől az uniós tagságot felkínálva mindazon, addig csak „potenciális tagjelölt” államoknak, amelyek teljesítik az elvárt feltételeket, az 1993-as koppenhágai kritériumokat, a regionális stabilitás megteremtését és az 1990-es évek háborús büntetteiben eljáró hági ENSZ-törvényszékkel (ICTY) való együttműködést (http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/sap_en.htm). Az SAP-hez kapcsolódott a CARDS-program (Közösségi Támogatás a Rekonstrukcióhoz, Fejlődéshez és Stabilitáshoz), amely néhány korábbi kisebb volumenű segélyakció után (Obnova) a Nyugat-Balkán gazdasági újjáépítésének és politikai stabilizálásának legfőbb uniós pénzügyi forrása lett. A 2006-ig tartó program keretében az EU – különböző számítások szerint – 4,7-5,1 milliárd euro támogatást nyújtott a régió államainak. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban a tagjelölt és potenciális tagjelölt államok (vagyis a Nyugat-Balkán, Törökország és Izland) számára összevontan kidolgozott, 11,5 milliárd euro keretösszegű Előcsatlakozási Támogatási Eszköz (IPA) révén folytatódott a térség támogatása, évente mintegy 850 millió euró értékben (http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm). Emellett az Unióhoz több konfliktuskezelő misszió fűződik (EUFOR-ALTHEA, EULEX, a szerb-koszovói párbeszéd megindítása), vagyis az EU nemcsak gazdasági programokkal, hanem politikai rendezésben való közvetlen részvételével is fontos szerepet játszott, illetve játszik mindmáig a térség konszolidációjában.

Az összességében pozitív kép persze országonként eltérő állapotokat mutat, mint az az 1. táblázatból látható. Horvátország Unióba történt 2013-as felvételével megismételte a „szlovén utat”, kikerült a poszt-jugoszláv válságzónából és maga mögött hagyhatta a nyugat-balkáni jelzõt. A 2009. júniusi választások után ismét politikai válságba süllyedt Albánia normalizálódott,³ és az Európai Bizottság javasolja számára a tagjelölti státusz megadását, bár az Európai Tanács ezt még nem hagyta jóvá. Még látványosabb előrehaladást mutat Szerbia, amelynek perspektívái az egykori Šešelji-hívõ, ultranacionalista, Tomislav Nikolić 2012. májusi elnökké választásakor igen borúsak voltak. Az új kormányzat azonban olyan intézkedések sorát hozta meg, amelyeket a szerb politikai színtér hagyományosan legnyugatosabbnak tartott, ám folyton taktikázó szereplõje, a Demokrata Párt az elõzõ ciklusban inkább csak halogatott. A legfontosabb ezek közül a koszovói kérdéshez való minden korábbinál pozitívabb hozzáállás. Az Észak-Koszovóról szóló 2013. áprilisi megállapodás nemcsak a lokális rendezés lehetőségét teremtette meg, hanem de facto megnyitotta az utat Szerbia csatlakozási- és Koszovó társulási tárgyalásai elõtt is. Montenegró a várt (nem gyors, de folyamatos) módon halad a csatlakozási tárgyalásokkal. Macedónia és Bosznia-Hercegovina viszont továbbra is egy helyben topog. Macedónia esetében ennek inkább külpolitikai oka van (az államnév körüli vita), Boszniában azonban belsõ okokból állt le az integrációs folyamat.

Az elmúlt néhány évben általában úgy gondoltuk, hogy a Nyugat-Balkán legneuralgikusabb problémája a koszovói kérdés. Ez sok esetben, különösen a nemzetközi kapcsolatokra gyakorolt hatást tekintve igaz is volt, hiszen Koszovó státusza megosztotta a világot,⁴ a szerb nacionalizmus ebben a tekintetben mutatkozott a legélesebbnek, és az is igaz, hogy a Nyugat-Európát aggasztó ún. soft biztonsági kihívásokat (szervezett bûnözés, illegális migráció stb.) leginkább az albán maffiákkal kapcsoltuk össze. De ha kifejezetten az euro-integrációs folyamatok szempontjából vesszük szemügyre a térséget, akkor Bosznia-Hercegovina kiábrándítóbb képet mutat. Az országban nincs önálló működésre és az euro-integráció levezénylésére képes központi hatalom, mi több, Bosznia ma lényegében ugyanott tart, ahol 2005-2006 táján volt. Akkoriban a békefolyamat 1995-2005 közötti viszonylag sikeres évtizedétõl elbizakodottá vált nemzetközi közösség véleményünk szerint teljesíthetetlen célokat tűzött ki. Túl korán hirdette meg a Fõmegbízotti Hivatal bezárását, az egységes és központosított rendõrség létrehozását, valamint egy olyan alkotmányreform végrehajtását, amelynek célja szintén az ország centralizálása volt, továbbá a központi hatalom szintjén az etnikai alapú döntési mechanizmusok kiiktatása vagy legalább drasztikus gyengítése. S tette mindezt egy olyan idõszakban, amelyben a montenegrói és a koszovói elszakadás, valamint a Silajdžić-féle bosnyák radikálisok hangoskodása is mérgezte a légkört. Ez a központosítási folyamat a boszniai Szerb Köztársaságot (Republika Srpska, RS) állami jellegû entitásból közönséges regionális önkormányzattá fokozta volna le. Ezt a határt a szerbek nem voltak hajlandók átlépni, a fõmegbízottnak pedig nem volt politikai ereje ahhoz, hogy az ebben a tekintetben össznépi támogatást élvezõ Milorad Dodikot, az RS elnökét leváltsa.

³ A 2009. júniusi választásokon az Edi Rama vezette Szocialista Párt relatív többséget szerzett, de a kormányt egy vitatott koalíciós alku révén ismét az addigi kormányfõ, a jobbközép Demokrata Párt elnöke, Sali Berisha alakította meg. Emiatt az ellenzék tiltakozó kampányba kezdett és egy ideig bojkottálta a parlamentet. A következõ, 2013. júniusi választásokon Edi Rama koalíciója gyõzött.

⁴ Magát az EU-t is, hiszen öt uniós tagállam (Spanyolország, Görögország, Ciprus, Románia, Szlovákia) mindmáig nem ismerte el a Koszovói Köztársaságot.

Semmi kétség, van ebben a központosítási akaratban racionalitás, de a komoly mértékű centralizáció csak a bosnyákok céljaival egyeztethető össze, a szerbekével nem (egyébként a horvátokéval sem, de különböző okoknál fogva az ő „pacifikálásuk” egyszerűbb feladat). Dodik persze nem azonos a háborúzó Karadžić-al, és az 1990-es évek elejéhez képest a katonai és nemzetközi körülmények is radikálisan megváltoztak. Ezért Dodik inkább azt szeretné tenni Boszniával, amit Mečiar tett Csehszlovákiával vagy Đukanović a szerb-montenegrói unióval, „bebizonyítani” a világ szemében az államközösség működésképtelenségét és ezáltal kicsikarni annak nemzetközileg jóváhagyott felszámolását.⁵ Erre a kihívásra a nemzetközi közösség máig nem talált megfelelő választ. Sokáig úgy tűnt, hogy az EU-tagság elérésének közös érdeke összefogja a három népcsoportot, ma azonban Bosznia uniós tagsága olyan távoli, hogy csökkent ennek a célnak az integráló ereje. Az ország helyzete ma annyira feszült,⁶ hogy az EU-nak (és az egész nemzetközi közösségnek) fel kell készülnie minden eshetőségre, köztük – ad absurdum – a „nemzetközileg irányított felosztás” forgatókönyvére is. Nem szabad, hogy az EU-t (miként az EK-t bő húsz évvel ezelőtt Jugoszlávia felbomlása) felkészületlenül érje az olyan pesszimista vélemények (esetleges) beigazolódása, miszerint már nem Bosznia felbomlása, hanem csak annak időpontja kérdéses. Bosznia jövőjét minden előítéletől mentesen, realista módon kell megvizsgálni, és egyetlen opciót sem szabad eleve kizárni, hiszen, ha a délszláv együttélést nagyban (Jugoszláviában) nem sikerült fenntartani, akkor miért kellene azt kicsiben (Boszniában) a végső lehetetlenségig erőltetni? A nemzetközi közösségnek minden olyan megoldást el kell tudni fogadnia, amely háború nélkül végrehajtható, és amelyben maguk a boszniai felek meg tudnak egyezni. Ha ez a megoldás a szétválás, akkor azt is, jóllehet kétségkívül ellentmondana az eddig követett nyugati céloknak és a boszniai lakossági többség preferenciáinak (s magam is úgy vélem, hogy Bosznia integritásának megőrzése mellett szól a több érv).⁷ Még olyan szituáció is kialakulhat, mint 2008-ban Koszovó ügyében, hogy a kérdésben érdekelt helyi és nagyhatalmi aktorok konszenzusa nélkül kell a gordiuszi csomót átvágni.⁸

⁵ Az ukrán válság és a krími szecesszió nyomán Dodik máris több alkalommal újra felvetette az RS függetlenséghez való jogát, hivatkozva egyúttal a készülő skót és katalán népszavazásokra mint legitim precedensekre is (Dodik: RS uči od Krima, Škotske... http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=22&nav_id=827186). Ebből azonban nem feltétlenül következik a Republika Srpska (legalábbis gyors) elszakadása, mivel az tartósan elzárhatná Szerbia útját az EU-ba.

⁶ A bosnyák ország részben 2014 februárjában kirobbant szociális tiltakozó mozgalom különösen élesen mutatott rá (a Republika Srpska-ra kevésbé, az állami szintre és a Federacija Bosne i Hercegovine-ra viszont annál inkább jellemző) a kormányozhatatlansági problémákra. A kormányzati hatékonyság biztosítása, a korrupció és a szegénység elleni harc, valamint az euro-integrációs folyamatok felgyorsítása valóban megköveteli a Daytonból örökölt végletesen decentralizált, költséges és bonyolult államszerkezet racionalizálását, bizonyos fokú egyszerűsítést és központosítást, de nem jelentheti a föderatív alapstruktúra elvi elvetését. A föderáció és a kormányozhatatlanság nem szinonim fogalmak, és az unitárius központosítást a két kisebbségi népcsoport, a szerb és a horvát továbbra sem fogadná el. Az eseményekről lásd: News, statements and documents about protest in BH. <http://bhprotestfiles.wordpress.com/page/3/>.

⁷ Figyelemre méltó a közvélemény-kutatások által rendszerint kimutatott kettősség. Mindhárom népcsoport többsége (bár korszakonként és népcsoportonként változó arányban) hisz a szerb-bosnyák-horvát békés egymás mellett élés lehetőségében, sőt az összlakossági többség (a bosnyákok zöme, a horvátok többsége és a szerbek egy része) elfogadja Bosznia-Hercegovina állami integritását is. Mindez azonban csak egy elvont általánosság szintjén igaz, és nem hidalja át az eltérő államkoncepciók közötti szakadékot (Mátraházi Tibor: Az együttélés művészete Bosznia-Hercegovinában http://kitekinto.hu/europa/2013/11/13/az_egyuttelese_muveszete_bosznia-hercegovinaban/#UwZHU52G41).

⁸ Részletesebben lásd Juhász József: Bosznia-Hercegovina 2006 óta – az államépítés kudarca? Nemzet és Biztonság 2009/1. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2009&szam=1

Mint ebből az áttekintésből is látható, a Nyugat-Balkán konszolidációja mindmáig relatívnak tekintendő, a stabilizáció befejezetlen, az uniós kompatibilitás pedig csak részleges. Ennek okai három csoportra oszthatók. Az egyiket a térség helyi, belső, konvencionálisan a legsúlyosabbnak tekintett problémái képezik (etnikai és vallási-kulturális törésvonalak, nacionalista revans-vágyak, a jogállami intézményrendszer és a demokratikus politikai kultúra csökevényessége). A másikat a gazdasági sikertelenség és az abból fakadó szociális feszültségek alkotják (itt elég, ha csak a 40-45%-os boszniai és koszovói munkanélküliségre, vagy a 2008-as világválság óta mindegyik országot jellemző stagnálásra – több esetben recesszióra – gondolunk), a harmadikat pedig a térséget kívülről érő kihívások, illetve az azokhoz való alkalmazkodóképesség gyengesége.

Ebből a három csoportból a mai állapotokat illetően nem az elsőnek, a specifikusan helyi problémáknak tulajdonítanánk a főszerepet, hanem a másik kettőnek. Az elmúlt évek konfliktusait többnyire nem ezek a konvencionális belső okok generálták (legalábbis a szerb-koszovói viszony és a boszniai belviszályok bizonyos aspektusaitól eltekintve), hanem 2008 óta inkább már kívülről érkező kihívások. És ezek a külső hatások gyakran éppen az EU közvetítésével érték el a térséget, mint pl. a pénzügyi világválság, hiszen ezeknek az országoknak az EU a legfőbb gazdasági partnere. Más esetekben pedig egyik-másik uniós tagállam nem mindig vitathatatlan politikai lépései képeztek ilyen, az adott ország uniós integrálódását fékező külső kihívást (görög-macedón névvita, szlovén-horvát határvita).⁹

Az ezekből fakadó problémákat a térség egyedül, segítség nélkül ma sem képes leküzdeni. Az Európai Uniónak természetesen nem kell magára vállalnia a térség konszolidálásának teljes ódiomát. Az, csakúgy mint maga az uniós integráció, mindenekelőtt a térség államainak érdeke és felelőssége, hiszen az EU-tagság nem „alanyi jog”, amely járna egy országnak pusztán azért, mert földrajzilag európai. Ezért az EU teljes joggal teszi, ha már politikai érdekből vállalja a térség integrálását (saját versenyképességének átmeneti romlása árán is), hogy rámutat a társulási vagy csatlakozási feltételek teljesítésében mutatkozó elmaradásokra, sőt az ezek mögött rejlő sokkal súlyosabb problémára, a feltételek teljesítésére vonatkozó politikai akarat több országban megfigyelhető gyengülésére. A térség politikai elitjeinek unió-orientáltsága ugyanis még mindig gyenge és feltételes, vagyis inkább az érdekviszonyok nyers reálpolitikai kalkulálásán alapul, nem szilárd meggyőződésből fakad, ezért instabil és bizonytalan. Az is érthető hogy jelenleg, amikor az EU-t sok más probléma foglalkoztatja (euróválság, bővítési fáradtság, vagy legújabban a keleti partnerség bizonytalan perspektívái), akkor sem a Nyugat-Balkán, sem általában az uniós bővítés nem elsődleges fontosságú. Világosan tanúskodik erről Martin Schulznak, az Európai Parlament elnökének interjúja a belgrádi NIN-ben, melyben arról nyilatkozik, hogy a bővítés nem tartozhat Brüsszel legfőbb prioritásai közé egy olyan időszakban, amikor a gazdasági válság magát az unió alapzatát rengeti meg.¹⁰

Az EU azonban akkor sem térhetne ki a térség stabilizátorának szerepköre alól, ha akarna. Jóllehet az EU-nak a térség integrálásából rövid távon nem származik közvetlen gazdasági haszna (pontosabban az EU a tagfelvétel nélkül is megkaphat mindent, amit ebben az értelemben várhat

⁹ Itt illik a magyar-horvát MOL-vitát is megemlítenünk, függetlenül attól, hogy kinek van igaza. Noha Horvátország uniós integrációját (amely Magyarországnak sokszor hangoztatott érdeke volt, és a mindenkor magyar kormányok – pártszínezettől függetlenül – sokat is tettek érte) ez a konfliktus nem befolyásolta, napjainkra túldimenzionálódott és szimbolikus jelentőségűvé, a térséget érő „igazságtalan külső fenyegetések” egyik példájává nőtte ki magát.

¹⁰ Proširenje EU nije prioritet. NIN, 2013.11.28. <http://www.nin.co.rs/pages/issue.php?id=83082>.

a térségtől), de a „kármentesítéssel” mindenképp számolnia kell. A térség magára hagyása esetén visszaálló problémahalmaz ugyanis elsősorban az Uniót terhelné. Emellett az EU morális kötelességgel tartozik a térség iránt,¹¹ sőt a NATO iránt is, hiszen a Nyugat-Balkán konszolidációja és euro-integrációja a teljes euro-atlanti integráció keretébe illeszkedik.¹² Érdemes figyelembe venni továbbá, hogy az Európai Unió számára a Nyugat-Balkán integrálása (eltérően az Európai Közösség 1991-1992-es „jugoszláv kalandjától”) viszonylag könnyen abszolválható sikertörténeté válhat – sőt már magát az SAP-folyamatot is az EU alapvetően sikeres és hatékony vállalkozásai közé sorolhatjuk. A közvélemény-kutatások és a választási eredmények azt mutatják, hogy a térségben az Unió támogatottsága még mindig nagy (bár csökkenő, de az európai átlagot meghaladó), és ez a mai euroszkeptikus időkben olyan politikai érték, amelyet nem szabad veszni hagyni. Ennek az értéknek a megőrzéséhez nem kell „rettenetesen sokat” tenni. Végül is egy sok szempontból ugyan problematikus, de alig 20 milliós és viszonylag kis költséggel¹³ uniós pályán tartható, illetve az EU számára hasznosítható régióról van szó, ahol a még kint lévő államok gyors felvételére nemcsak lehetőség, de feltétlen szükség sincsen. A lényeg az uniós perspektíva fennmaradása, az, hogy az Unió hitelessége és vonzereje mind a közvélemény, mind a politikai osztály szemében megmaradjon. Ehhez egyelőre (rövid távon, amíg az EU más kérdésekkel van elfoglalva) elegendő néhány alapfeltétel teljesülése, a stratégiai célok folytonosságának a fenntartása, az integrációs folyamat lakossági szempontból eddigi legfőbb gyakorlati hozamának tekinthető vízummentesség megőrzése,¹⁴ valamint hogy a térség gazdasági donátorai és

¹¹ Természetesen nem az EK volt felelős azért, hogy az egykor jó euro-integrációs esélyekkel bíró Jugoszláviából Nyugat-Balkán lett (vagyis euro-integrációra képtelen és alkalmatlan „6-1+1-es” válságzóna, a jugoszláv utódállamok Szlovénia nélkül, valamint Albánia), de több szerencsétlen lépésének (államelismerések körüli vita, a háborús konfliktusok megfékezésének eszköztelen kísérlete) inkább válságnövelő, semmint enyhítő következménye lett. Egy radikálisan új történelmi paradigmában (az egységes és demokratikus Európában) gondolkodó politikai közösségnek, az Európai Uniónak nyilván vannak kötelezettségei a kontinens egésze iránt, ilyen előzmények után azonban a Nyugat-Balkán iránti morális felelősség még inkább megfogalmazható.

¹² Bár a NATO-tagság hivatalosan soha nem szerepelt az EU-tagság feltételei között, eddig minden poszt-szocialista állam esetében a NATO-felvétel megelőzte az uniós belépést. Ez végeredményben azzal járt, hogy Kelet-Európa euro-atlanti integrálásából a NATO eddig többet profitált, mint az EU. Ezt azonban az EU nem hagyhatja figyelmen kívül, egyrészt mert legalább közvetve, a tagállamai révén (minthogy a két szervezet tagsága részben azonos) maga is profitált a térség NATO-integrációjából, másrészt mert az uniós felvételben reménykedő államok nemcsak a NATO-tagság önértéke (a biztonságosabb környezet) miatt törekedtek a NATO-ba, hanem mert tudták, hogy az EU-ba vezető út a NATO-n keresztül vezet. Ugyanezt a folyamatot láthatjuk a nyugat-balkáni államok esetében is. Horvátország és Albánia már 2009 óta NATO-tag, a többi pedig a tagság iránti aspiráció valamilyen fokban áll. Az egyetlen kivétel Szerbia, amely katonailag semlegesnek vallja magát és NATO-tagság nélkül szeretne EU-tag lenni. A Koštunica-kormány által a Nyugat-koszovó-pártisága miatt (és persze az „orosz kártyában” reménykedve) még 2007-ben megfogalmazott semlegességi politika hivatalosan mindmáig érvényben van. Jóllehet a Belgrád által remélt kettősség valóban létezik (az 1995-ös uniós bővítés államai, Svédország, Finnország és Ausztria sem NATO-tagok), nem valószínű, hogy ezt Szerbia is elérhetné.

¹³ Az EU költségvetésében a Nyugat-Balkánra fordított összegek a kiadások 1%-át sem érik el (különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a támogatások egy része visszafolyik, pl. a nyugati tanácsadó cégek foglalkoztatásán keresztül). Másfelől azt is érdemes figyelembe venni, hogy a háborús pusztítások és az évtizedes elszigeteltség ellenére a felvételre várakozó délszláv államok (tehát már Horvátország nélkül számolt) GDP/fő mutatói még ma is elérik a román és bolgár adatok 70-90%-át, illetve 20-60%-al magasabbak a keleti partnerség legfőbb célállamának, Ukrajnának az adatainál. A két albán állam ebben a tekintetben Ukrajnával állítható párba, Albánia mutatói némileg jobbakk, Koszovóé pedig kb. 10%-al rosszabbak.

¹⁴ 2010 novemberére az összes nyugat-balkáni állam (a még ma is vízumköteles Koszovó kivételével) felkerült az ún. schengeni fehér listára, vagyis állampolgáraik vízum nélkül léphetnek be a schengeni övezetbe (persze nem munkavállalási céllal). Ez az uniós közeledés egyik legfontosabb gyakorlati haszna egy olyan lakosság szemében, amely a jugoszláv időkben még „világútlevéllel” utazhatott, és amelynek 1991 után a bezártság volt (a közvetlen háborús szenvedéseken kívül) az egyik legnehezebben elviselhető élménye. A vízummentességgel való visszaélések miatt (jogosulatlan menedékkérelmek, stb.) időről időre felmerül a vízumliberalizáció felülvizsgálata, vagy egyik-másik

tőkebefektetői között az EU megőrizze primátusát Oroszországgal, illetve Törökországgal és a Közel- és Közép-Kelettel szemben. Hosszabb távon azonban kell hozzá még egy nagyon fontos dolog: az, hogy az Unió túljusson végre a saját krízisére, az euroválságon, mert csak ez teremtheti meg a feltételeit annak, hogy az Európai Unió újra nyitottá váljék a bővítésre, illetve annak, hogy a kívülállók számára az uniós csatlakozás ismét az emberi és politikai vágyak netovábbja legyen.

Ellenben az uniós perspektíva elvesztése ismét trendfordulóhoz vezetne a térségben. Új politikai osztály emelkedne fel, demagóg új célokkal, de életképes valódi alternatívák nélkül, mert a sokat emlegetett és sokat félt egyéb utak (pl. az orosz szövetség¹⁵) valójában nem léteznek. Az új trend csak a káoszt hozná vissza, és a térség egyszerűen csak visszafordulna a „problematikus Balkánról” a nyugalmasabb és fejlődőképesebb, „euro kompatibilis Délkelet-Európába” vezető úton. Akkor az egész 2000-es évtized nem lenne több, mint a térség modern történetéből jól ismert ciklikusság egyik epizódja (két válságkorszak között egy rövidebb biztató periódus), és ez nyilvánvalóan az Európai Uniónak sem állhat érdekében.

Irodalomjegyzék

Az Európai Bizottság 2013-as jelentései a tagjelölt és potenciális tagjelölt államokról

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm (Letöltés ideje: 2014.02.11)

ČEHULIĆ VUKADINOVIĆ, L.: Zemlje Zapadnog Balkana i ulazak u NATO i EU.

http://www.google.hu/url?sa=t&rcct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fbib.irb.hr%2Fdatoteka%2F666642.BIHAC_-

[_TEKST.docx&ei=VfjGUt2KJ6HsywPZz4GYCg&usq=AFQjCNEkB1b1--Hq2vtOTp-pdjeYQPV_Q&bvm=bv.58187178,d.bGQ](#) (Letöltés ideje: 2014.02.09) (ČEHULIĆ VUKADINOVIĆ, L. 2012: Western

Balkans Accession to NATO and EU. – Research Papers, Human Rights Conflict Prevention Centre (HRCPC), Bihać, Vol. XII, no. 1-2.)

Dodik: RS uči od Krima, Škotske...

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=22&nav_id=827186 (Letöltés ideje: 2014.04.04)

HUSZKA B. 2013: Óvatos optimizmus Szerbiából – a kormány eddigi mérlege. – MKI-Elemzések 2013/7.

<http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=EKMEBL> (Letöltés ideje: 2014.02.14)

JUHÁSZ J. 2009: Bosznia-Hercegovina 2006 óta – az államépítés kudarca? – Nemzet és Biztonság 2009/1.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2009&szam=1 (Letöltés ideje: 2014.02.10)

KEMENSZKY Á. 2008: A nyugat-balkáni uniós stratégia változásai: stabilizáció és/vagy csatlakozás. – Grotius 2008

<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=TFWKXA> (Letöltés ideje: 2014.03.01)

MÁRKUSZ L. 2010: Bosznia-Hercegovina tizenöt évvel Dayton után. – Nemzet és Biztonság 2010/9

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2010&szam=9 (Letöltés ideje: 2014.02.11)

állammal szembeni felfüggesztése. Ez az Unió szempontjából teljesen érthető, a visszalépés azonban súlyos csapást mérne a közvélemény szemében az EU vonzerejére.

¹⁵ Az ukrán válság miatt kialakuló új hidegháborús légkör, ha tartós marad, átértékelheti a térség helyét a moszkvai külpolitikai stratégiában (is), és ezzel felerősítheti pl. a szerb külügyi vonalvezetéstől amúgy sem idegen hintapolitikai tradíciókat. Ezt „biztosra venni” azonban egyelőre nem lenne több spekulációnál.

- MÁTRAHÁZI T. 2013: Az együttélés művészete Bosznia-Hercegovinában http://kitekinto.hu/europa/2013/11/13/az_egyutteles_mvészete_bosznia-hercegovinaban/#.UwZHUs52G41 (Letöltés ideje: 2014.03.01)
- News, statements and documents about protest in BH. <http://bhprotestfiles.wordpress.com/page/3/> (Letöltés ideje: 2014.03.03)
- Országtanulmányok – Nyugat-Balkán. Európai Tükör 2011/6. http://www.euvonal.hu/kulugy/upload/M_29/rek5/564.pdf (Letöltés ideje: 2014.03.02)
- Overview - Instrument for Pre-accession Assistance http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm (Letöltés ideje: 2014.02.10)
- PÁMER Z. 2012: A Nyugat-Balkán és az európai integráció. – Magyar Tudomány 2012/4. <http://www.matud.iif.hu/2012/04/05.htm> (Letöltés ideje: 2014.03.02)
- Proširenje EU nije prioritet. NIN, 2013.11.28. <http://www.nin.co.rs/pages/issue.php?id=83082> - (Letöltés ideje: 2014.02.10).
- RUPNIK, J. (ed.) 2011: The Western Balkans and the EU: 'The Hour of Europe'. Chaillot paper, June 2011. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp126-The_Western_Balkans_and_the_EU.pdf (Letöltés ideje: 2014.02.05)
- Stabilisation and Association Process. http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/sap_en.htm (Letöltés ideje: 2014.02.10)
- Stability Pact for South Eastern Europe. www.stabilitypact.org (Letöltés ideje: 2014.02.10)
- SZILÁGYI I. 2010: Szerbia és az Európai Unió. – MKI-Tanulmányok 2010/6. <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=LKOZCE> (Letöltés ideje: 2014.02.17)
- VÉRTESY L. 2009: Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán. – Európai Tükör 2009/9. http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/E61EE4A6-0026-4897-82D8-29750B7AE86C/0/eu_tukor_200909.pdf (Letöltés ideje: 2014.02.21)
- VINCZE D. 2008: Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatai és az Unió bővítési stratégiájának változásai. – Külügyi Szemle 2008/1. <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/default.asp?y=2008&t=3> (Letöltés ideje: 2014.02.19)